

ارزیابی اقتصادی طرح‌ها (موضوعات پیشرفته)

دکتر امیرحسین مزینی

تهران

۱۳۹۶

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)

پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	پیشگفتار
۵	فصل اول: مبانی نظری بازار: قیمت گذاری محصولات
۵	۱-۱ مقدمه
۶	۱-۲ مفهوم بازار و انواع آن
۶	۱-۲-۱ انواع بازار از حیث محدوده نفوذ بنگاه
۷	۱-۲-۲ انواع بازار از منظر اقتصاد خرد
۱۱	۱-۳ روش های قیمت گذاری در بازار
۱۲	۱-۳-۱ رویکرد مبتنی بر بازار
۱۹	۱-۳-۲ رویکرد قیمت گذاری مبتنی بر هزینه
۲۴	۱-۴ رویکرد قیمت گذاری به عنوان بخشی از راهبرد حضور بنگاه در بازار
۲۵	۱-۴-۱ قیمت گذاری ویژگی انتخابی
۲۶	۱-۴-۲ قیمت گذاری دو بخشی
۲۶	۱-۴-۳ قیمت گذاری سبد محصول
۲۷	۱-۴-۴ قیمت گذاری تبلیغاتی
۲۷	۱-۴-۵ استرداد وجه
۲۷	۱-۴-۶ تأمین مالی با نرخ بهره پایین
۳۰	۱-۵ سخن پایانی
۳۲	فصل دوم: نرخ تنزیل و محاسبه آن در طرح های بخش خصوصی و عمومی
۳۲	۲-۱ مقدمه
۳۳	۲-۲ تعریف تنزیل و اهمیت آن در تحلیل های اقتصادی
۳۶	۲-۳ محاسبه نرخ تنزیل

۳۸	۲-۴ نمونه‌ای از کاربردهای تنزیل در تحلیل‌های اقتصادی
۳۹	۲-۴-۱ محاسبه جریان نقدی در ارزیابی مالی و اقتصادی طرح‌ها
۴۱	۲-۴-۲ استفاده از سازوکار تنزیل در تحلیل ارزیابی تبعات
۴۳	۲-۴-۳ استفاده از سازوکار تنزیل در محاسبه ارزش آماری حیات
۴۵	۲-۵ سازوکار تنزیل در بخش عمومی و خصوصی
۴۹	۲-۶ تعریف نرخ تنزیل اجتماعی
۵۱	۲-۷ محاسبه نرخ تنزیل اجتماعی
۶۰	۲-۸ تنزیل در پروژه‌های بین نسلی
۶۳	۲-۹ تنوع دیدگاه‌ها در نرخ تنزیل اجتماعی
۶۵	۲-۱۰ مروری بر نتایج مطالعات انجام شده در خصوص محاسبه نرخ تنزیل اجتماعی ...
۷۰	۲-۱۱ توصیه‌های کاربردی در زمینه نرخ تنزیل اجتماعی
۷۲	۲-۱۲ سخن پایانی
۷۴	فصل سوم: ریسک و نااطمینانی در یک طرح
۷۴	۳-۱ مقدمه
۷۴	۳-۲ مفهوم ریسک و ابعاد آن
۷۹	۳-۳ مدیریت ریسک
۸۰	۳-۴ راهبردهای مواجهه با ریسک
۸۲	۳-۵ استانداردهای مدیریت ریسک
۸۶	۳-۶ ریسک و پوشش آن از منظر اقتصاد اسلامی
۸۷	۳-۷ مقوله ریسک در ارزیابی اقتصادی طرح‌ها
۸۸	۳-۷-۱ شناسایی ریسک‌های یک طرح
۹۱	۳-۷-۲ بررسی شدت اثر ریسک‌های یک طرح
۹۴	۳-۷-۳ بررسی احتمال وقوع ریسک‌های یک طرح
۹۵	۳-۷-۴ ارزیابی اقتصادی طرح در شرایط عدم اطمینان (مثال عددی)
۱۰۰	۳-۷-۵ مواجهه با ریسک
۱۰۳	۳-۸ پیش‌بینی و آینده‌نگری
۱۰۹	۳-۹ سخن پایانی
۱۱۱	فصل چهارم: الگوی عملیاتی تأمین مالی اسلامی در طرح‌های تولیدی (عقد استصناع)
۱۱۱	۴-۱ مقدمه

صفحه	عنوان
۱۱۳	۴-۲ صکوک استصناع؛ مفهوم، قابلیت‌ها و مزایا
۱۱۳	۴-۲-۱ تعریف استصناع
۱۱۴	۴-۲-۲ مصادیق عملیاتی عقد استصناع
۱۱۶	۴-۲-۳ صکوک استصناع
۱۱۸	۴-۲-۴ قابلیت‌ها و مزایای صکوک استصناع
۱۲۵	۴-۳ مدل عملیاتی انتشار صکوک استصناع
۱۲۵	۴-۳-۱ تأمین مالی طرح‌های داخلی
۱۲۸	۴-۳-۲ تأمین مالی طرح‌های بین‌المللی در قالب صادرات خدمات فنی و مهندسی
۱۳۲	۴-۴ سخن پایانی
۱۳۴	پیوست: دستورالعمل اجرایی انتشار صکوک استصناع ریالی
۱۴۱	دستورالعمل اجرایی انتشار صکوک استصناع ارزی
۱۴۸	فصل پنجم: موضوعات منتخب در مدیریت و اجرای طرح
۱۴۸	۵-۱ مقدمه
۱۴۹	۵-۲ مدیریت پروژه
۱۴۹	۵-۲-۱ تعریف مدیریت پروژه
۱۵۱	۵-۲-۲ استانداردهای مدیریت پروژه
۱۵۷	۵-۳ مدیریت کیفیت در یک طرح
۱۶۵	۵-۴ سازمان اجرایی طرح
۱۶۵	۵-۴-۱ طرف‌های درگیر در یک طرح
۱۶۷	۵-۴-۲ نقش و جایگاه عامل چهارم در طرح
۱۷۰	۵-۴-۳ روش‌های اجرای یک طرح
۱۷۱	۵-۵ سخن پایانی
۱۷۲	پیوست: چک‌لیست نمونه برای فاز مدیریت پروژه
۱۸۵	فصل ششم: ارزیابی تبعات اجتماعی طرح
۱۸۵	۶-۱ مقدمه
۱۸۶	۶-۲ ارزیابی تبعات اجتماعی
۱۸۹	۶-۳ تاریخچه ارزیابی تبعات اجتماعی

صفحه	عنوان
۱۹۱	۶-۴ الزامات اولیه توجه به ارزیابی تبعات اجتماعی
۱۹۳	۶-۵ محدوده و حوزه‌های بررسی در ارزیابی تبعات اجتماعی
۱۹۵	۶-۶ ارزیابی تبعات اجتماعی و چرخه حیات طرح
۱۹۶	۶-۷ مراحل اجرای یک پروژه ارزیابی تبعات اجتماعی
۲۰۰	۶-۸ مقدمه‌ای بر روش‌شناسی اجرای ارزیابی تبعات اجتماعی
۲۰۳	۶-۹ متغیرها و شاخص‌های مورد نیاز جهت ارزیابی تبعات اجتماعی
۲۰۹	۶-۱۰ برخی ملاحظات در انجام مطالعات ارزیابی تبعات اجتماعی
۲۱۱	۶-۱۱ نمونه‌ای از آسیب‌ها و تورش‌های مترتب بر مطالعات ارزیابی تبعات اجتماعی
۲۱۳	۶-۱۲ ارزیابی اقتصادی تبعات اجتماعی یک طرح
۲۱۵	۶-۱۳ سخن پایانی
۲۱۷	پیوست: آشنایی با استاندارد ISO ۲۶۰۰۰
۲۲۰	فصل هفتم: آشنایی با نرم‌افزار کامفار در ارزیابی طرح‌ها
۲۲۰	۷-۱ مقدمه
۲۲۱	۷-۲ پیشینه نرم‌افزار کامفار
۲۲۲	۷-۳ ورود اطلاعات به نرم‌افزار کامفار
۲۵۵	۷-۴ انجام محاسبات در نرم‌افزار کامفار
۲۶۶	۷-۵ سخن پایانی
۲۷۰	منابع و مآخذ

پیشگفتار

درس ارزیابی اقتصادی طرح‌ها از کاربردی‌ترین دروس حوزه اقتصاد به حساب می‌آید. ماهیت این درس به گونه‌ای است که در آن از طیف وسیعی از مباحث موجود در دیگر دروس اقتصادی همچون اقتصاد خرد و کلان، اقتصاد بین‌الملل، آمار و احتمال، مباحث مالی و غیره استفاده می‌شود. ضمن اینکه دامنه مباحث و کاربردهای آن به گونه‌ای است که در دیگر رشته‌های دانشگاهی مانند مدیریت و اغلب رشته‌های مهندسی که با فضای کسب و کار در ارتباطند، نیز کاربرد دارد.

در کتاب *ارزیابی اقتصادی طرح‌ها (اقتصاد مهندسی)* (از انتشارات سازمان سمت) تلاش شد مجموعه کاملی از مطالب مورد نیاز به منظور قضاوت در خصوص توجیه‌پذیری یک طرح (امکان‌سنجی) جمع‌آوری و تدوین شود. در نگارش کتاب مذکور با نیم‌نگاهی به مبانی نظری بحث‌ها به گونه‌ای رفتار شد تا موضوعات کاربردی مورد نیاز دانشجویان رشته اقتصاد و نیز دیگر علاقه‌مندان در سایر رشته‌ها جمع‌آوری و ارائه شود. اما از آنجا که دامنه مباحث موجود در این حوزه بسیار گسترده است، به گونه‌ای که پرداختن به همه آن‌ها در یک کتاب ممکن نیست، مقرر گردید در کتاب مذکور به مباحث کاربردی پایه، که عمدتاً برای دانشجویان کارشناسی مورد نیاز است، پرداخته شود و مباحث پیشرفته‌تر که برای دانشجویان کارشناسی ارشد قابل استفاده است به کتاب حاضر موکول گردد. هر چند که برخی از مباحث مطرح شده در کتاب قبلی نیز قابلیت تدریس در مقطع کارشناسی ارشد را دارند.

در کتاب حاضر در ادامه مطالب مطروحه پیشین تلاش شده است ضمن تقویت مبانی نظری مطالب، جنبه کاربردی آن‌ها نیز حفظ شود. بدین منظور در فصل اول از مجموع مباحث نظری بازار، مقوله قیمت‌گذاری محصولات مورد بحث قرار

گرفته است. در فصل دوم با توجه به اهمیت مقولهٔ تنزیل در تحلیل‌های بین‌دوره‌ای به محاسبهٔ نرخ تنزیل در طرح‌های بخش خصوصی و عمومی پرداخته شده است. در فصل سوم بحث ریسک و نااطمینانی به عنوان یکی از موضوعات راهبردی در موفقیت طرح در دستور کار قرار گرفته است. در فصل چهارم در ادامهٔ مبحث تأمین مالی به الگوی عملیاتی تأمین مالی یک طرح تولیدی در چارچوب مبانی اسلامی و با تأکید بر عقد استصناع اشاره شده است. در فصل پنجم مقولهٔ مدیریت و کنترل یک پروژه با تأکید بر مقولهٔ مدیریت کیفیت بیان شده است. این بحث از آن حیث اهمیت دارد که نه تنها در مرحلهٔ اجرا و راه‌اندازی یک طرح کاربرد می‌یابد، بلکه در فاز مطالعات امکان‌سنجی یک طرح نیز قابلیت استفاده دارد. در فصل ششم از مجموعه مباحث ارزیابی تبعات یک طرح به مفاهیم، ابعاد و چارچوب عملیاتی ارزیابی تبعات اجتماعی پرداخته شده است. در فصل هفتم و پایانی به منظور آشنایی و استفادهٔ خوانندگان از نرم‌افزارهای محاسباتی در ارزیابی مالی و اقتصادی یک طرح نحوهٔ کار با نرم‌افزار کامفار (به عنوان نرم‌افزار شاخص در این حوزه) بیان شده است. انتظار می‌رود مطالب مطرح شده در این فصل قابلیت‌های لازم برای کار با این نرم‌افزار را برای خوانندگان فراهم کند.

متن حاضر به عنوان یک منبع درسی برای رشته‌های اقتصاد و مدیریت (گرایش‌های مختلف) و نیز رشته‌های مختلف مهندسی در تحصیلات تکمیلی قابل استفاده است. امید می‌رود مباحث مطرح شده در قالب هر دو مجلد کتاب *ارزیابی اقتصادی طرح‌ها* مجموعه‌ای کامل از مباحث مورد نیاز در امکان‌سنجی و ارزیابی یک طرح و تبعات آن را برای خوانندگان فراهم سازد.

در پایان ضمن تشکر از داوران محترم کتاب بر خود واجب می‌دانم مراتب سپاس و قدردانی خویش را از سازمان «سمت» اعلام نمایم که این فرصت ارزشمند را در اختیار اینجانب قرار داد تا تجربیات خود را از محل تدریس دروس «ارزیابی اقتصادی طرح‌ها»، «تکنولوژی و توسعه»، «اقتصاد مهندسی»، «اقتصاد کلان»، «ارزش‌گذاری اقتصادی منابع طبیعی» و «حسابداری زیست‌محیطی» در مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد و نیز اجرای طرح‌های تحقیقاتی و کارگاه‌های آموزشی متعدد تدوین کنم و

در قالب کتاب حاضر در اختیار علاقه‌مندان قرار دهم. همچنین از مساعی و همکاری ارزشمند استاد گرامی جناب آقای دکتر مرتضی عزتی، مدیر محترم گروه اقتصاد سازمان «سمت»، و نیز خانم‌ها مریم کشوری و لیلا شرف، کارشناسان محترم این گروه، کمال تشکر و امتنان را دارم. امید است کتاب حاضر به عنوان گامی کوچک در ارتقای نظام تصمیم‌گیری اقتصادی کشور مؤثر واقع شود.

امیرحسین مزینی

تابستان ۱۳۹۶